

Jerzy Starnawski

Wanda Achremowiczowa (2 września 1901 - 13 marca 1974) [nekrolog]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 65/3, 421-424

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

WANDA ACHREMOWICZOWA
(2 września 1901 — 13 marca 1974)

Wanda Achremowiczowa urodziła się w Gudelach w powiecie oszmiańskim jako córka Witolda Nowodworskiego (zm. 1923), profesora historii nowożytnej w Nieżynie (gub. czernihowska), od 1921 r. w wileńskim Uniwersytecie Stefana Batorego¹. Ukończyła szkołę średnią z rosyjskim językiem wykładowym, ale z domu wyniosła znajomość i umiłowanie zarówno dziejów Polski jak i polskiej literatury. W roku 1921 rozpoczęła w Wilnie studia w zakresie filologii polskiej, głównie pod kierunkiem prof. Stanisława Pigoń. Uczestniczyła w pierwszej prowadzonej przez niego wycieczce wileńskiej młodzieży polonistycznej szlakiem Mickiewiczowskim, podczas której zrodziła się myśl założenia bardzo później aktywnego Koła Polonistów. Pokolenie polonistów, do którego Wanda Nowodworska należała, uznał po latach Pigoń za wyjątkowe²; Nowodworska znajdowała się w gronie studentek najbardziej w pracę naukową i społeczną zaangażowanych. Już w r. 1924 „Alma Mater Vilnensis” opublikowała jej pracę seminaryjną pt. *Kilka uwag o tragizmie „Kleopatry” Norwida*³.

Szybkiemu ukończeniu studiów stanęła na przeszkodzie śmierć ojca i konieczność podjęcia pracy zarobkowej, najpierw na stanowisku nauczycielki w szkole powszechnej, od r. 1926 — w szkole średniej. W roku 1926 Nowodworska wyszła za mąż za Gracjana Achrem-Achremowicza, artystę-grafika, przepadłego w latach wojny⁴; była matką trzech synów. Magisterium uzyskała w r. 1930; jako nauczycielka gimnazjalna pracowała w Wilnie do 1940, m. in. w ostatnim roku przed wojną uczyła w Liceum Śniadeckich przy Uniwersytecie.

¹ Zob. *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*. T. 2. Wilno 1929, s. 127—128.

² S. Pigoń, *Trzy momenty*. W: *Z przedziwa pamięci. Urywki wspomnień*. Warszawa 1968.

³ „Alma Mater Vilnensis” 1924.

⁴ Zob. W. Achremowiczowa, *Gracjan Achrem-Achremowicz (1889—1942)*. W: *Słownik pracowników książki polskiej*. Warszawa—Łódź 1972, s. 2.

W wileńskich czasopismach ogłosiła m. in. szereg wierszy⁵. Recenzowała też trzy wybitne wileńskie tomy poetyckie z r. 1933: Czesława Miłosza *Poemat o czasie zastygłym*, Jerzego Zagórskiego *Ostrza mostu*, Teodora Bujnickiego *Po omacku*⁶. Redagowała tygodnik dla młodzieży „Ruń” (1933—1935), dwutygodnik dla II klasy szkoły powszechnej „Nasza Praca” (1934, nry 1—5) i dla tych samych czytelników „Listki” (1934—1935, nry 1—10). Następnie publikowała swe artykuły w wileńskim czasopiśmie „Pax”⁷.

Po wojnie podjęła pracę nauczycielską w liceum w Tucholi (1945—1947), w lubelskich szkołach średnich (1947—1950). Od roku 1950 była starszą asystentką przy I Katedrze Historii Literatury Polskiej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, kierowanej przez prof. Feliksa Araszkiewicza; po kilku latach, uzyskawszy emeryturę ze szkolnictwa średniego, zamieniła etat uniwersytecki na godziny zlecone. W czasach asystentury prowadziła zajęcia z zakresu historii literatury polskiej (oświeceniowej, romantycznej, przejściowo też ze współczesnej), przede wszystkim zaś — z metodyki nauczania języka i literatury polskiej w szkole średniej, głównie ćwiczenia, ale również i wykłady. Temu ostatniemu przedmiotowi poświęciła się najgorliwiej w okresie zatrudnienia na godzinach zleconych. Dodatkowo wykładała o literaturze rosyjskiej. Zajęcia jej, zawsze rzetelnie przygotowane, odznaczały się przejrzystością koncepcji. Jednakże wskutek przedwczesnej, postępującej utraty słuchu musiała Wanda Achremowiczowa zaniechać w 1964 r. nauczania uniwersyteckiego. W gronie współpracowników dała się poznać jako osoba koleżeńska, w stosunkach zarówno z tym gronem jak i z młodzieżą studiującą odznaczała się zawsze szlachetnością.

Przystąpieniu do zajęć w uniwersytecie towarzyszyło wzmożenie jej działalności naukowej. Powróciła do *Kleopatry* Norwida — ten utwór stał się „tematem życia” Achremowiczowej. Ogłosiła rozprawę *Rola obrzędowości w „Kleopatrze” Norwida*⁸, rozdział pisanej latami większej pracy, poświęcony „znakom i gestom jako współczynnikom słowa”. „Prolegomena filologiczne” do wymienionej tragedii Norwida objęła rozprawa

⁵ *Rzeczywistość*. „Alma Mater Vilnensis” 1924. — *Atlas, Wróżby*. Jw., 1925. — *Słota*. „Tygodnik Wileński” 1925, nr 17. — *Niewola, Piosenka, Popielec*. „Alma Mater Vilnensis” 1926. — *Symfonia jesienna*. Jw., 1927. — *W rocznicę*. Jw., 1929. — *Wielki głód*. „Pax” 1933, nr 1/2; przedruk w zbiorze: *50-lecie pracy pisarskiej Mariana Żdziechowskiego*. Wilno 1933. — Sporadycznie ogłaszała wiersze także po wojnie, m. in. *Kilka róż, Świerszczuk*. „Przyjaciół” 1946, nr 10. — *Tęsknota*. „Przewodnik Katolicki” 1969, nr 23.

⁶ „Alma Mater Vilnensis” 1933 (rec. podpisana kryptonimem: W. A.).

⁷ Tu m. in.: *O rehabilitację mesjanizmu* (1937, nr 2). — *Ideaty polityczne Stanisława Szczepanowskiego* (1937, nr 8).

⁸ „Roczniki Humanistyczne” 1953, z. 1.

Nad autografem i tekstem „Kleopatry”⁹. Z umiłowanym tym utworem łączy się również praca Norwid o wojnie i tragedii¹⁰. Kleopatra włączona tu została w szerszy kontekst norwidowski. Odpryskiem tych badań jest też drobny ogłoszony jedynie w streszczeniu: O „egiptianach” Cypriana Norwida¹¹.

W Roku Mickiewiczowskim włączyła się Achremowiczowa do zbiorowego hołdu składanego przez humanistów KUL największemu poecie, publikując w rocznicowym tomie ich organu rozprawkę *Uwagi o roli dźwięku w poezji Mickiewicza*. W tomie tegoż pisma dedykowanym Feliksowi Araszkiewiczowi zamieściła artykuł o tematyce — zgodnie z zainteresowaniami Araszkiewicza — regionalnej lubelskiej, pt. *Dole i niedole dyrektorów „towarzystw” teatralnych. Obrazki z życia teatru w Lublinie i w Lubelskiem w wieku XIX*¹².

Zaangażowanie się w uniwersyteckie nauczanie metodyki języka i literatury polskiej znalazło swe odbicie w szeregu prac z tej dziedziny ogłaszanych przez Achremowiczową. Była to zresztą w jakiejś mierze kontynuacja zainteresowań autorki objawianych jeszcze przed wojną i w pierwszych latach po wojnie¹³. Do owego szeregu publikacji należy wnikliwa recenzja podręcznika Stanisława Jerschiny, Zdzisława Libery i Eugeniusza Sawrymowicza, zatytułowana *Romantyzm w klasie X*¹⁴. Artykuły jej ukazywały się też w „Polonistyce” (m. in. *Jeszcze o kryzysie nauczania literatury*¹⁵). Współpracowała jako autorka i ceniona recenzentka wydawnictwa z „Biblioteką Analiz Literackich (PZWS). Znakomite studium „Nad Niemnem” *Elizy Orzeszkowej* w tejże serii (1959) doczekało się trzykrotnego wznowienia (1962, 1965, 1971); wznawiana była i druga przygotowana przez Achremowiczową pozycja, „*Śluby panińskie*” *Aleksandra Fredry* (1964, 1966, 1972). Przypomnijmy tu jeszcze jej *Postówie do Zemsty Fredry* (1962; PZWS).

Historycznoliterackie i edytorskie zainteresowania Achremowiczowej zespoliły się w kolejnym jej przedsięwzięciu: wydała starannie tom rozproszonych studiów Karola Wiktora Zawodzińskiego o poezji międzywojennej¹⁶.

⁹ „Pamiętnik Literacki” 1958, z. 2.

¹⁰ „Zeszyty Naukowe KUL” 1960, z. 2.

¹¹ „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KUL” t. 11 (1960).

¹² „Roczniki Humanistyczne” 1954/55; 1967, z. 1. — O Araszkiewicz, w związku z jego książką *Dzieła i twórcy*, ogłosiła artykuł pt. *Badacz — krytyk — pedagog* („Polonista” 1959, nr 5).

¹³ *Karność w szkole a rozwój indywidualności*. „Pax” 1935, nr 5. — *Jeszcze o uczciwości w szkole*. „Tygodnik Warszawski” 1948, nr 5.

¹⁴ „Kamena” 1957, nr 9—10.

¹⁵ „Polonistyka” 1961, nr 2.

¹⁶ K. W. Zawodziński, *Wśród poetów*. Opracowała W. Achremowiczowa. Wstęp J. Kwiatkowskiego. Kraków 1964.

W ostatnich latach życia ogłosiła drukiem dwie prace poświęcone zagadnieniu miłosierdzia w literaturze polskiej¹⁷. Nie szczędziła także trudu na doprowadzanie do końca opracowania monograficznego Norwidowskiej *Kleopatry* wraz z edycją dramatu w „Bibliotece Narodowej”. Śmierć przerwała prace nad tomem *Kleopatry* — w momencie, gdy Wanda Achremowiczowa przystąpiła do poprawiania maszynopisu po recenzji wydawniczej¹⁸.

Jerzy Starnawski

---

¹⁷ *Problematyka miłosierdzia w literaturze polskiej*. W zbiorze: *Ewangelia Miłosierdzia*. Poznań 1970. — *Problematyka miłosierdzia Bożego w literaturze polskiej*. W zbiorze: *Powołanie człowieka*. T. 2. Poznań 1972. Napisała również kilka haseł do *Encyklopedii katolickiej* KUL.

¹⁸ W tekście niniejszym wykorzystano autobiografię Wandy Achremowiczowej (maszynopis w posiadaniu jej rodziny) i notatki bibliograficzne zestawione przez jej brata, dra Witolda Nowodworskiego.